

Història de la ciència, medi ambient i tecnologia. Estat de la qüestió i propostes de treball de la perspectiva historicoambiental en la Catalunya d'època moderna¹

Maria Antònia Martí i Escayol

Aquest treball s'obre amb un estat de la qüestió que té com a objectiu trobar el significat del concepte de natura en l'actualitat i, a partir d'aquest significat, configurar un mètode d'anàlisi per aplicar-lo a l'anàlisi de la natura en època moderna.

A partir de l'estat de la qüestió s'arriba a la conclusió que no es pot entendre la natura si no és en relació amb la cultura. És a dir, la Natura està formada pels elements no humans (clima, topografia, flora, fauna...) però també pels elements humans (art, política, economia, tecnologia...). I si la natura, en certa mesura, és una invenció humana té, per tant, una història.

La història feta des de la perspectiva historicoambiental que preval actualment estén les seves arrels en els aspectes següents: els estudis de la frontera desenvolupats als Estats Units d'Amèrica i iniciats el 1893 amb personalitats com Frederick Jackson Turner, Walter Prescott Webb o James Malin; la revisió als estudis de la frontera desenvolupats als anys seixanta i liderada per R. Nash i Sam Hays; la Nova Arqueologia de Lewis Binford dels anys seixanta, i la història ecològica dels anys setanta formulada per, entre d'altres, Rachel Carson, Aldo Leopold i Garrett Hardin.

A partir dels anys vuitanta, però, aquestes primeres formulacions experimenten una evolució substancial a causa del desenvolupament individual i interdisciplinari d'un seguit d'especialitats que derivaran en la formació de l'actual perspectiva historicoambiental. Així, la geografia, l'arqueologia, la història de la ciència i de la tècnica, l'ecologia i la història social convergiran en un nou mètode d'anàlisi que se situarà a la cruïlla de la ciència i de les ciències socials i tindrà com a objecte d'estudi el medi ambient.

L'ecologia ha proporcionat el concepte de coevolució entre individu i medi. Segons aquest concepte, els sistemes socials, institucionals i ecològics tenen un caràcter inseparable. Així entesa, l'ecologia permet apreciar la intervenció humana en els processos d'intercanvi d'energia, materials i informació, i permet veure

1. Treball d'investigació de nou crèdits presentat el mes de juny de l'any 2000 al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona i dirigit per Antoni Simon i Tarrés, catedràtic del Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona. Tribunal de la lectura: Ramon Garrabou Segura, Ernest Lluch Martín i Antoni Simon Tarrés. Qualificació: Matrícula d'Honor.

què passa dins dels sistemes naturals intervinguts tecnològicament. El concepte d'individu que ha pres la perspectiva historicoambiental ha estat dissenyat a partir de la història social i el seu projecte de reduir distàncies entre el subjecte i l'objecte. D'aquesta manera, la perspectiva historicoambiental supera la divisió objecte/subjecte i, amb formulacions d'historiadors del medi ambient com William Cronon, s'hi han integrat categories d'anàlisi com ara el gènere, la raça i la classe. Per tant, s'escateixen les subdivisions i els subgrups que existeixen dins la història per apreciar els seus conflictes en relació amb la natura. La història de la ciència, per la seva banda, ha permès superar el divorci entre ciències i lletres i, amb autors hereus del constructivisme social de Peter L. Berger, com Bruno Latour i Catherine Porter, s'ha analitzat com la construcció de la natura i la construcció de la societat ha estat part d'un mateix procés. Per la seva banda, la geografia i l'arqueologia han donat la dimensió espacial a l'anàlisi coevolutiva i han ofert les tècniques d'anàlisi essencials per realitzar l'estudi del paisatge.

Una segona part del treball està configurada per un estat de la qüestió sobre el significat de la natura en època moderna. Aquest període està caracteritzat per la intenció de donar cobertura intel·lectual a l'explotació de la natura, a través d'un discurs teòric que comença a formular la divisió entre natura i cultura. L'època moderna és un moment de «revolució ecològica», emprant la definició de Catherine Merchant, puix és un moment de grans tensions entre la producció, el medi ambient i la reproducció. Existeix una revolució en l'apreciació de la natura (a partir de noves formulacions químiques, mèdiques, geològiques, etc.) que canvia la racionalitat ecològica. I existeix una revolució respecte les necessitats humanes vers ella (explotació recursos naturals, descobriment a noves terres, etc.) que desenvolupa el caràcter pràctic del coneixement i el posa al servei dels éssers humans.

La tercera part del treball és la presentació de dues investigacions fetes des de la perspectiva historicoambiental i centrades a la Catalunya del segle XVIII. Aquestes s'han basat en l'estudi de les diferents racionalitats ecològiques i la dialèctica entre elles.

El primer estudi està enquadrat dins l'anàlisi de la publicística de la Guerra de Successió i el segon és una anàlisi dels textos mèdics i químics generats per la introducció a Barcelona del carbó mineral, per tant, de nous materials i de noves fonts d'energia.

Els dos estudis permeten, a grans trets, escatir la percepció dels elements naturals (aigua, aire i vegetació) dins la mentalitat del segle XVIII, i permeten dilucidar com és l'ús dels elements naturals i la seva relació amb el coneixement i el desenvolupament humans. Les conclusions del treball han estat que la percepció de la natura té diverses racionalitats i, per tant, existeix una dialèctica entre elles que pot generar una gran diversitat de discursos.

Així doncs, l'objectiu del treball ha estat el de fer un plantejament dels mètodes d'anàlisi de la perspectiva historicoambiental per poder-los aplicar en el que serà una tesi que tractarà les polítiques ambientals dutes a terme a la Catalunya del segle XVIII i tindrà com a objecte d'anàlisi l'estudi de la dialèctica de les actuacions institucionals i els discursos polítics i científics.